

Posudek školitele bakalářské diplomové práce

David Payne: Možnosti identifikace elit mladší doby římské v prostoru střeoevropského barbarika. Bakalářská práce. Ústav pro archeologii FF UK, Praha 2016. 49 stran textu, 3 mapové podklady a 1 tabulka.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem, které patří v archeologii mladšího pravěku dlouhodobě k „elitním“ tématům. Bohaté hroby, elity – tato témata odedávna přitahovala pozornost nejen veřejnosti, ale také více či méně teoreticky zaměřených archeologů. Přesto hlavní pozornost zaujímalý téměř vždy samotné artefakty. Bohaté hroby a studium elit ve 3. a 4. století n.l. v Čechách nepředstavují výjimku. Přesto u nás schází badatelé, kteří by se k tomuto tématu pokusili přistoupit z poněkud jiného směru, nikoli jen čistě pomocí metody srovnávání analogií.

Zadání diplomantovy práce bylo voleno s ohledem na úvodní seznámení se s touto problematikou v hlavním evropském (ačkoli především v německy či anglicky hovořících zemích) proudu. Autor měl provést kompilaci základních pramenů a kriticky zhodnotit přístup některých badatelů k možnostem poznání reprezentace elit mladší a pozdní doby římské evropského barbarika, a to jak prostřednictvím identifikátorů v hmotné kultuře, tak v kulturně-antropologickém pojetí problematiky. Výsledky měl pak srovnat s projevy elit v předcházejícím období. Nakonec měl předložit návrh možných metodických postupů k syntetickému pochopení fenoménu reprezentace elit a prestižního zboží. Jak se mu podařilo se s tímto zadáním popasovat, zjistíme níže.

V první kapitole diplomant vymezuje téma své práce a chronologický rámec, v němž tuto problematiku studoval. Stručně rovněž shrnuje kulturní prostředí střeoevropského barbarika v daném období. Důležité je především vymezení pojmů jako „*bohatý hrob*“ a „*elita*“ a to nikoli pouze v archeologickém pojetí, ale také z kulturně-antropologického hlediska. Kapitola druhá představuje shrnutí celkem tří teorií, které se nějakým způsobem dotýkají zadaného tématu. Jednou z nich je „*teorie moci*“ v pojetí T. Bentona (1981), která je konfrontována s marxistickým pojetím, ale také filosofickým pohledem dle M. Foucaulta (1977). V subkapitole zmiňuje podle L. Hedeager (1992) tezi, zda lze společnosti zkoumat nejen podle ekonomických struktur, ale rovněž dle náboženských a ideologických činitelů (jakkoli to je pro artefakturní archeologii téma obtížně uchopitelné). Pro formování sociálních modelů jde ale o cenné teze. Poslední z teoretických modelů je „*systém prestižního zboží*“ dle dánské badatelky L. Hedeager (1992), který poměrně trefně popisuje systém fungování barbarské společnosti na hranicích světa antiky. Tyto tři zmíněné teorie se vzájemně vhodně doplňují a mohou stát na počátku funkčního sociálního modelu, a to i při vědomí toho, že pokud by si diplomant načel ještě větší množství literatury, jistě by narazil na další práce, které by třeba byly ještě vhodnější. Spektrum antropologické literatury na toto téma je však dnes obširné a i pro odborníky již málo přehledné. Nadto je třeba otevřeně přiznat, že školitel této bakalářské není v tomto směru žádným odborníkem, tedy diplomantovi nemohl dostatečně vhodně poradit (na rozdíl od konzultanta této bc. práce). Kapitola 3 se zabývá pohřebními rituály, průběhem pohřbu a jeho funkcí. Vyčíslení množství možných kroků průběhu pohřbu je sice vysoké, archeologicky zachytitelná je však pouze konečná fáze. Z teoretického hlediska je však vysoce zajímavá společenská funkce pohřbů elity se svými „*přehnanými*“ projevy (např. ukládání velmi cenných předmětů, stavba náročných pohřebních monumentů) pro zajištění kontinuity moci (v rámci rodiny, kmene, atd.). Je jasné, že právě v bohatých pohřbech se odráží mnoho různých společenských aspektů – snaha o akcentaci vysokého postavení pohřbeného, ale také těch, kdo ho pohřbívají (rodina?, kmen?), určitý kultovní záměr. Diplomant neopomněl problematizovat vztah bohatého hrobu s běžnými pohřebišti.

Zatímco předchozí kapitoly představovaly určitý teoretický úvod do problematiky, jádrem bakalářské práce D. Payneho je kapitola 4, rovněž ze všech nejobsáhlejší. Úvodní subkapitola se pokouší vybrat a zhodnotit ty pasáže z písemných pramenů, které se nějakým způsobem vyjadřují k sociální realitě středoevropského barbarika ve 3.-4. století n.l. Diplomant se nespokojuje s pouhým výčtem těchto pramenů, pokouší se o hlubší analýzu a pouze neznalosti pramenů z ještě jisté nezkušenosti mu neumožňují dostatečně plastické propojení s archeologickými nálezy (např. sídla elit podle římských vzorů na Slovensku). V dalších subkapitolách se pak již podrobněji zabývá samotným pohřebním ritem – nejprve středoevropským přehledem (kde paradoxně nejméně prostoru věnuje českým zemím a Slovensku), načež je v ohnisku pozornosti samotný vývoj kostrového pohřbívání mladší doby římské. Právě subkapitola 4.4 vypovídá o důkladném diplomantově studiu středoněmeckých poměrů v mladší době římské a především o jeho schopnosti najít a zdůraznit zásadní argumenty týkající se původu kostrového ritu a bohatství elit. Musím však nesouhlasit s autorem v tvrzení, podloženém citací Kolník 2010, obr. 18, že na Moravě nejsou vůbec ve stupních C1-C3 kostrové hroby. Stačí se podívat do kapitoly *Pravěké dějiny Moravy*, příp. *Encyklopedie římské a germánské archeologie* (hrob z Křenovic). Další a zásadní částí této práce je subkapitola 4.5 pojednávající o zcela konkrétních nálezových kategoriích předmětů, které jsou, resp. mohou, být průvodním znakem elitních hrobů. Zde diplomant vychází především ze staršího třídění W. Schlütera (1970), ale také J. Schustera (2003) a J. Bemmanna (2001). Všimá si zásadní role konstrukce hrobek pro posuzování sociálního postavení pohřbených. Pozoruhodné jsou také krátké subkapitoly o topografii a toponomastice.

V závěru diplomant shrnuje, že společnost mladší doby římské středoevropského barbarika patří mezi „společnosti prestižního zboží“ dle L. Hedeager (mohli bychom do ní řadit i hroby starší doby římské?) a dodává, že tato elita pravděpodobně už nebyla svázána s náboženskými funkcemi (resp. se tyto v hrobových výbavách nijak neprojevují). Pro hodnocení bohatých hrobů v evropském měřítku pak navrhuje využití méně obvyklé kvantitativní analýzy NAT při oddělení různých chronologických úseků 3.-4. století n.l., aby nedošlo k srovnávání nesrovnatelného.

Tento posudek mohu shrnout následujícím způsobem. Na poměry Ústavu pro archeologii FF UK se tato práce poměrně neobvykle zabývá čistě teoretickým tématem. Mezi školitelem, konzultantem a diplomantem však došlo již při úvodních diskusích ke shodě, že je velmi vhodné, aby se zhostil tématu, jež jindy bývá jinak v našich zemích řešeno především artefaktuálně. Jde tedy o pokus překlenout obor archeologie a sociologie, respektive kulturní antropologie. Vyčerpala-li tradiční archeologie v tomto ohledu arzenál svých metod (jak se někdy může zdát), je nanejvýš vhodné – a v současnosti tomu doba přeje – aby se studenti více a více pokoušeli proniknout do více než jednoho vědního oboru. Je třeba říci, že diplomant se poměrně rychle zorientoval v pracích zásadních, zejména německy píšících autorů (H. Steuer, J. Schuster, J. Bemman, M. Becker) a dokázal jejich vývody srozumitelně interpretovat. Rozhodně nelze říci, že jím uvedený seznam použité literatury je vyčerpávající – to však nebylo cílem. Podařilo se mu provést výběr zásadních informací, a to z literatury jak starší, tak i poměrně nedávné, a na jejím základě se k tématu postavit z jiného úhlu a nastolit pro český výzkum této problematiky „nové“ otázky.

Samozřejmě, práce není bez chyb. Chyby spíše formálního rázu se týkají hlavně citací. Jde například o citování více autorů – diplomant je chybně cituje jako jediného autora s dvojitým jménem rozděleným spojovníkem (např. Miller-Tilley 2008 na str. 13 a dalších, přitom jde o dva různé autory – Miller, P. a Tilley, C; nebo např. Beková-Droberjar, kde je to však přeci jenom zřejmější). Práce Miller – Tielly 2008 ostatně omylem vypadla ze seznamu použité literatury (takových je však více). Někdy jsou citované práce špatně abecedně uspořádány,

proto zde zdánlivě chybí. Rovněž citování antických pramenů má svá pravidla a i když se toho diplomant pokusil zhostit pokud možno se ctí (tj. nespokojil se s Antickou knihovničkou), je třeba si toto do příští práce zjistit. Lze považovat za škodu, že se diplomantovi do ruky nedostaly nové práce zabývající se elitními hroby tohoto období (Abegg-Wigg, A. - Lau, N. (Hrsg.) 2014: Kammergräber im Barbaricum. Zu Einflüssen und Übergangsphänomenen von der vorrömischen Eisenzeit bis in die Völkerwanderungszeit, Neumünster/Hamburg; nebo Hardt, M. - Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.) 2013: Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donaauraum, Weinstadt).

Závažnějším nedostatkem je však nesplnění jednoho ze zadání této bakalářské práce. Tím mělo být srovnání s vývojem elit a jejich poznáním v předcházejících obdobích (starší doba římská, doba laténská, atd.).

Vzhledem k výše uvedenému navrhuji práci k obhajobě a to s hodnocením chvalitebně. Na práci je patrné, že kdyby měl diplomant čas ji dopracovat a včas se školitelem konzultovat některá pochybení, nebyl by pro něj problém dosáhnout nejvyššího hodnocení. Protože je však jeho práce příslibem do budoucna, bude mít jistě ještě šanci toto napravit.

V Praze dne 2.8.2016

Mgr. Zdeněk Beneš
Ústav pro archeologii FF UK
Ústav archeologické památkové péče středních Čech